

ΒΥΡΩΝΑΣ ΚΡΙΤΖΑΣ

ΟΙ ΩΡΑΙΟΙ ΕΧΟΥΝ ΧΡΕΗ

*και 44 ακόμα τραγούδια που καδρεφτίζουν
την Ελλάδα από το 1990 έως το 2017*

Εικονογράφηση ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΡΑΖΗΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ
ΠΑΤΑΚΗ

ΟΙ ΠΡΑΙΟΙ ΕΧΟΥΝ ΧΡΕΗ

ΒΥΡΩΝΑΣ ΚΡΙΤΖΑΣ

ΟΙ ΩΡΑΙΟΙ ΕΧΟΥΝ ΧΡΕΗ

*και 44 ακόμα τραγούδια που καθρεφτίζουν
την Ελλάδα από το 1990 έως το 2017*

Εικονογράφηση ΑΧΙΛΛΕΑΣ ΡΑΖΗΣ

Το παρόν έργο πνευματικής ιδιοκτησίας προστατεύεται κατά τις διατάξεις της ελληνικής νομοθεσίας (Ν. 2121/1993 όπως έχει τροποποιηθεί και ισχύει σήμερα) και τις διεθνείς συμβάσεις περί πνευματικής ιδιοκτησίας. Απαγορεύεται απολύτως άνευ γραπτής αδείας του εκδότη η κατά οποιονδήποτε τρόπο ή μέσο (ηλεκτρονικό, μηχανικό ή άλλο) αντιγραφή, φωτοανατύπωση και εν γένει αναπαραγωγή, εκμίσθωση ή δανεισμός, μετάφραση, διασκευή, αναμετάδοση στο κοινό σε οποιαδήποτε μορφή και η εν γένει εκμετάλλευση του συνόλου ή μέρους του έργου.

Εκδόσεις Πατάκη – Βιβλία για την Τέχνη

Σειρά: Μουσική

Βύρωνας Κριτζάς, *Οι ωραίοι έχουν χρέη. Και 44 ακόμα τραγούδια που καθρεφτίζουν την Ελλάδα από το 1990 έως το 2017*

Εικονογράφηση: Αχιλλέας Ραζής

Διορθώσεις: Έλενα Γιαννούλα

Σελιδοποίηση: Παναγιώτης Βογιατζάκης

Φιλμ, μοντάζ: Μαρία Ποινιού-Ρένεση

Copyright© Σ. Πατάκης ΑΕΕΔΕ (Εκδόσεις Πατάκη)

και Βύρωνας Κριτζάς, 2018

Πρώτη έκδοση από τις Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, Απρίλιος 2018

KET B813 ΚΕΠ 182/18

ISBN 978-960-16-7901-3

* Ο τίτλος «Οι ωραίοι έχουν χρέη» προέρχεται από το ομώνυμο τραγούδι σε στίχους και μουσική Γιάννη Καραλή. Τον ευχαριστούμε θερμά για την ευγενική παραχώρηση.

ΠΑΝΑΓΗ ΤΣΑΛΛΑΡΗ (ΠΡΩΗΝ ΠΕΙΡΑΙΩΣ) 38, 104 37 ΑΘΗΝΑ,
ΤΗΛ.: 210.36.50.000, 210.52.05.600, 801.100.2665, ΦΑΞ: 210.36.50.069
ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ: ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ 16, 106 78 ΑΘΗΝΑ, ΤΗΛ.: 210.38.31.078
ΓΥΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ: ΚΟΡΙΝΘΟΣ (ΤΕΡΜΑ ΠΟΝΤΟΥ - ΠΕΡΙΟΧΗ Β' ΚΤΕΟ),
570 09 ΚΑΛΟΧΩΡΙ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ, ΤΗΛ.: 2310.70.63.54, 2310.70.67.15, ΦΑΞ: 2310.70.63.55
Web site: <http://www.patakis.gr> • e-mail: info@patakis.gr, sales@patakis.gr

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ	11
Φταίει ο χοντρός (1990)	17
Άσ' το κορμί (1992)	20
Ανεμολόγιο (1992)	26
Το αδύνατο σημείο μου (1992)	30
Μια Ελλάδα φως (1992)	34
Τα καράβια μου καίω (1993)	40
Φωτοβολίδα (1993)	43
Το ταξίδι της φάλαινας (1993)	47
Τα πάγια (1993)	52
Οι ωραίοι έχουν χρέη \$ (1993)	55
Νεοέλληνας (1993)	59
Μητέρα, συγγνώμη που δεν παντρεύτηκα εσένα (1994)	63
Άκου μάνα (1994)	67
Ρόζα (1996)	71
Ο κύρης του σπιτιού (1997)	75
Διθέσιο (1997)	78
Μια συνουσία μυστική (1998)	81
Χριστούγεννα πάντα τσακωνόμαστε (1999)	85
Πεχλιβάνης (2000)	88

Fake (2001)	94
Αρκετά (2002)	98
Δεν έχω χρόνο (2002)	102
Χαλαρά (2003)	106
Το Gucci φόρεμα (2003)	109
Άλλο αγάπη άλλο σεξ (2003)	112
Πάνω στην τρέλα μου (2005)	117
Λόγια λόγια (Μια στατιστική) (2005)	121
Σιγά μην κλάψω (2005)	125
Άλλη μια νύχτα σύγχυσης και γέλιου (2006)	130
Χαμένη γενιά (2006)	134
Η νέα γενιά (2007)	137
Πάμε Χαβάη (2007)	143
Μικρή διαφορά (2008)	146
Χαραμοφάης (2009)	149
Πεθαίνω για σένα (2009)	153
Pro (2009)	157
Εξαιρέσεις (2010)	161
Ελληνάρα (2010)	165
Δεν ταιριάζετε σου λέω (2012)	169
Η Μαίρη (2013)	172
Απόψε θέλω παρέα (2014)	178
Ερημιά στην Καλλιθέα (2015)	181
Gender (2015)	187
Πάντα ξένοι (2016)	190
Αμάν αμάν (2017)	197
 BIBΛΙΑ ΑΠΟ ΤΑ ΟΠΟΙΑ ΑΝΑΦΕΡΘΗΚΑΝ ΦΡΑΣΕΙΣ	 203
ΕΥΧΑΡΙΣΤΩ ΠΟΛΥ	205

*Πώς μπαίνουν στο τραγούδι μας
οι δρόμοι κι οι δεσμοί μας
και πώς φωτίζει η ζωή
την περιπλάνησή μας.*

Διονύσης Σαββόπουλος,
«Φλόγες», 1983

Αν θέλεις, βρες την playlist «Οι ωραίοι έχουν χρέη» στο YouTube (κανάλι Βύρωνας Κριτζάς) και άκου όλα τα τραγούδια του βιβλίου με τη σειρά. Εναλλακτικά, αγόρασε τους 45 δίσκους που τα περιέχουν!

Εισαγωγή

Καθόμασταν με τον Αχιλλέα στο καφέ «Φίλιον», αγχωμένοι, βιαστικοί, και του έλεγα ότι θέλω να γράψω ένα δεύτερο βιβλίο, οπωσδήποτε θέλω, μόνο που δεν ξέρω ποιο ακριβώς θα 'ναι το θέμα. Η ιδέα που είχα, στο περίπου, ήταν να πιάσω ορισμένα πρόσφατα ελληνικά τραγούδια που τα θεωρώ σημαντικά και να εξηγήσω τους λόγους – κάτι τέτοιο. Ακουγόταν κάπως απλοϊκό. Χρειαζόμουν ένα πιο συγκεκριμένο κόνσεπτ, πιο «πιασάριο».

Και μου ήρθε. Γιατί πολύ γρήγορα αντιλήφθηκα πως μέσα από τα επιλεγμένα τραγούδια, τα οποία άρχιζαν από το 1990 και έφταναν ως το σήμερα ακριβώς επειδή ήθελα να είναι τραγούδια «της εποχής μου», δεν καθρεφτιζόταν μονάχα η ιστορία της σύγχρονης ελληνικής μουσικής, αλλά και η μικρή προσωπική μου πορεία μέσα στα χρόνια, καθώς επίσης και οι μεταβολές στο περιβάλλον μου: στα πολιτικά, στον τρόπο που ερωτευόμαστε, στον τρόπο που μιλάμε, στα γούστα και στις παραξενιές

μας... Ξαφνικά, είχα στα χέρια μου ένα συναρπαστικό θέμα το οποίο έσκασε από μόνο του, χωρίς να το αναζητήσω, σαν το ωραίο τραγούδι που σε βρίσκει απ' το ραδιόφωνο την ώρα που οδηγάς.

Έξω από εμάς, από την οδό Σκουφά και κάτω, η Αθήνα είχε γεμίσει κολεκτίβες, περφόρμανς, workshops, συνεργατικά καφενεία, start ups, animation, φεστιβάλ, όλοι κάτι φτιάχνανε, κάτι προσπαθούσαν. Το τραγούδι στεκόταν κάπως αμήχανα μέσα σε αυτό τον αναβρασμό. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ακολουθούσε συνταγές. Ασπαζόταν την παράδοση με τρόπο άγονο. Μαγείρευε τη νέα εναλλακτική σούπα για να χορτάσει όπως όπως. Ένας κόσμος που παρακολουθούσε συναυλίες για να μεθύσει, έκραζε στο Facebook τραγούδια που μετέδιδαν μια ζωντάνια, αναπολούσε τη χρυσή εποχή και κοιτούσε να δει μήπως βρει πρόσκληση για το επόμενο live.

Παράλληλα, στο δικό μου το μυαλό, το μοντέρνο τραγούδι εξακολουθούσε να καταγράφει την τρελή πορεία της ζωής μας, τις καμπύλες και τις ευθείες της – και μάλιστα, με μεγαλύτερη ακρίβεια απ' ό,τι, για παράδειγμα, το weird wave του ελληνικού σινεμά. Είχα την αίσθηση, δηλαδή, ότι υπάρχουν στιχάκια πρόσφατα τα οποία φανερώνουν αλήθειες για το ποιοι είμαστε (ή ποιοι θέλουμε να είμαστε, ή ποιοι νομίζουμε ότι είμαστε) καλύτερα από οτιδήποτε – και έφτασε μια μέρα που δεν άντεχα άλλο και ήθελα αυτό το πράγμα να το κάνω βιβλίο. Κατόπιν σκέψεως, έπεισα τον εαυτό μου ότι η ιστορία

αυτή, η ιστορία μιας εποχής μέσα από τραγούδια, θα είχε ενδιαφέρον να ακουστεί όχι από έναν κοινωνιολόγο ή έναν διανοούμενο, αλλά από έναν τριαντάρη που ωρίμασε μέσα της. Κάποιον που ως παιδί προσπαθούσε να καταλάβει τον κόσμο γύρω του, ύστερα, στα δεκαοχτώ του, πήγαινε από μια επαρχιακή πόλη στην Αθήνα για να σπουδάσει, γελούσε, έκλαιγε, ερωτευόταν, προσπαθούσε να βγάλει λεφτά – και από δίπλα τον ακολουθούσαν τραγούδια, που ήταν η αντανάκλασή του, η λαχτάρα του, σε στίχους και μουσική. Έφτιαξα πλάνο. Θα έπαιρνα μονάχα ένα κομμάτι από κάθε στιχουργό, ώστε να διατηρηθούν οι ισορροπίες, και θα προσπαθούσα να συμπεριλάβω τραγούδια που κάτι έλεγαν, κάτι σήμαιναν, ανεξαρτήτως της αναγνώρισης, της επιτυχίας ή του κοινού στο οποίο απευθύνονται.

Μολονότι αρκετοί το επιχειρούν, δεν είναι εύκολο να γράφεις για μουσική, εδώ που τα λέμε. Η μουσική επιδρά πάνω μας με έναν τρόπο σύνθετο, ανεξήγητο. Είναι μια τέχνη άυλη, διαισθητική, δεν μπορείς να τη δεις ή να την πιάσεις στα χέρια σου, και γι' αυτό πολύ δύσκολα μπορείς να την ορίσεις ή να την περιγράψεις. Κι όμως, εμπεριέχει μια έντονη εμπλοκή σωματικότητας. Ο θεατής μιας θεατρικής παράστασης, μιας ταινίας στο σινεμά ή ενός ζωγραφικού πίνακα δέχεται στάσιμος το έργο τέχνης. Αντιθέτως, τη μουσική μπορείς να τη χορέψεις (μόνος ή με άλλους), να την τραγουδήσεις, να κουνηθείς στον ρυθμό της, να αισθανθείς το μπάσο της να σε χτυπάει

στην κοιλιά, να αγγίξεις το χέρι του τραγουδιστή. Επιπλέον, η σκηνική παρουσία πολλών καλλιτεχνών συνδέεται άρρηκτα με τα τραγούδια τους και σε βοηθάει να τα κατανοήσεις καλύτερα. Μπορεί να διαχωριστεί ο Elvis από το λίκνισμα των γοφών του, που προμήνυε τη σεξουαλική απελευθέρωση; Πώς θα ζωντάνευε το πανκ του Iggy Pop, αν ο ίδιος στεκόταν άγαλμα μπροστά στο μικρόφωνο; Πώς θα αποτύπωνε το ερμηνευτικό του στίγμα δίχως τις μεγαλοπρεπείς κινήσεις των χεριών του ο Βασίλης Λέκκας; Γενικώς, η σωματικότητα στη μουσική είναι ένα θέμα που νομίζω θα με απασχολήσει αρκετά στο μέλλον, αλλά δεν το έχω αποκαλύψει ακόμα στην εκδότριά μου, γιατί θα τρομάξει και θα μου πει «Βύρωνα, για ό,τι νεότερο θα σε ενημερώσουμε εμείς».

Έξω από τη θερμοκοιτίδα της εσωτερικής μου συγκίνησης και των εμμονών μου, πέρα από τα CD του καθιστικού, τις συζητήσεις με «ομοιοπαθείς» και τις βόλτες στο YouTube, το κλίμα δεν είναι ευνοϊκό. Σε αντίθεση με το σινεμά, τον χορό, το θέατρο και τη γραφιστική, το τραγούδι σπανίως μας εκπλήσσει θετικά πια. Κάποτε έδωσε φωνή στους ξεριζωμένους και παρηγοριά σε μια χώρα ταλαίπωρη. Έφτασε στα Όσκαρ, ενώθηκε με την υψηλή ποίηση, ύμνησε τη συλλογική ελευθερία και την ατομική. Ύστερα άνοιξε κι άλλο, γέμισε στάδια, υπάκουσε στη διεθνή λόξα, απέκτησε σταρ σίστεμ, μας τράβηξε κι εμάς κοντά του, μας ζάλισε, έτσι όπως στριφογυρνούσε στο πικάπ του καθιστικού.

Προσφάτως, το ελληνικό τραγούδι βγήκε στη σύνταξη και τα ηνία της εταιρείας ανέλαβε ο γιος του – ο οποίος προσπαθεί να τα βγάλει πέρα, δεδομένων των συνθηκών. Δεν έχει να πληρώσει το προσωπικό, δυσκολεύεται να εκφραστεί στα meetings, τρώει πολύ χρόνο στο Facebook, νοσταλγεί τις παλιές εποχές, αναρωτιέται τι κάνει λάθος. Βγάζει ακόμα καλό προϊόν, που κάποιοι είναι σε θέση να το εκτιμήσουν, αλλά κάθε τόσο βρίσκεται ένας παλιός υπάλληλος που τον κοιτάζει με ύφος «ο πατέρας σου τα κατάφερνε καλύτερα». Υπάρχει αναγνωστικό κοινό για κάτι τέτοιο; Υπάρχει κόσμος που ενδιαφέρεται για αυτό το ελληνικό τραγούδι που, προβληματισμένο και ανασφαλές όπως εμείς, ψάχνει τη θέση του στο σήμερα μέσα και έξω απ' το Διαδίκτυο;

Πολλά χρόνια πριν, είκοσι σχεδόν, στα σκαμπό του «Φίλιον» (που κάποτε λεγόταν και «Dolce») καθόταν ο Τάσος Φαληρέας, παραγωγός σε δισκογραφικές, αρθρογράφος, γκουρού της μουσικής. Δεν τον γνώρισα ποτέ, έφυγε από τη ζωή το 2000. Όμως εκείνη τη δροσερή ημέρα του Φεβρουαρίου του 2017, καθώς έκανα τις παραπάνω σκέψεις, τον φαντάστηκα να διασχίζει το μαγαζί από τη θέση που συνήθιζε να κάθεται, να έρχεται προς το μέρος μου, να με περιεργάζεται κάπως αυστηρά κι ύστερα να πετάει μια ατάκα του στιλ «κάν' το αυτό το βιβλίο, μη μείνεις στα λόγια» και να φεύγει. Τα κείμενα του Φαληρέα, όπως τα διάβασα συγκεντρωμένα στο βιβλίο *Χαριστική βολή*, κείμενα πυκνά, άγαρμπα, ανα-

τρεπτικά, κείμενα που προσπαθούσαν να βρουν τη σύνδεση μεταξύ της μουσικής που ακούμε με τη ζωή και την ιστορία του τόπου, ήταν μία από τις βασικές πηγές έμπνευσης όταν ξεκινούσα. Εξού και μέσα στο βιβλίο υπάρχουν τρεις αναφορές σε δικές του φράσεις.

Στο μεταξύ, όση ώρα εξηγούσα στον Αχιλλέα την αρχική ιδέα μου για το επικείμενο βιβλίο, ήταν φανερό ότι ο ηλικιωμένος κύριος που καθόταν στο διπλανό τραπέζι είχε στήσει αυτί. Έχει γούστο, είπα μέσα μου, να μου κλέψει το κόνσεπτ και να πάρει όλη τη δόξα και τα λεφτά.

Ανησύχησα αδίκως τελικά. Το βιβλίο που είχα κατά νου, μόνο ένας άνθρωπος της δικής μου γενιάς θα μπορούσε να το γράψει. Καλό, μέτριο, αδιάφορο, κακό, περιέχει πάντως ένα αφρισμένο κύμα που έσκασε πάνω μου χωρίς σχέδιο αλλά με μπόλικη ορμή και με έκανε μούσκεμα. Ελπίζω να σας αρέσει. Είναι η μέχρι τώρα ζωή μου.

B. K.

Φταίει ο χοντρός

1990

ΣΤΙΧΟΙ-ΜΟΥΣΙΚΗ-ΠΡΩΤΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗ:

Λουκιανός Κηλαηδόνης

Λοιπόν, το πρώτο τετράστιχο που με θυμάμαι να τραγουδάω κάπως σαν σύνθημα, εκεί στις αρχές των 90's, ήταν το «*Χοντρομπαλά/παλιοβλάκα Κοσκωτά/παίρνεις λεφτά/απ' τα ναρκωτικά*». Δεν επρόκειτο για τραγούδι κανονικό, επίσημο. Από στόμα σε στόμα διαδιδόταν, πατώντας στη μελωδία γνωστού άσματος του Πάριου που έλεγε «*Είσαι Θεός/ήλιος καλοκαιρινός/και δυστυχώς/σε θέλω σαν τρελός*». Αμυδρά θυμάμαι ότι βασικό θέμα συζήτησης τότε στα σπίτια και στις τηλεοράσεις μας ήταν το «Σκάνδαλο Κοσκωτά». Το τετράστιχο υπήρξε η προσωπική μου συμμετοχή στον δημόσιο διάλογο.

Όχι πως η φορτισμένη ατμόσφαιρα του «βρόμικου '89» δεν είχε περάσει και σε πολλά πραγματικά τραγούδια της εποχής. Οι Αδερφοί Κατσιμίχα τραγουδούσαν για την «*Αθήνα των ξεπουλημένων*» και, εκ του Τσακνή ορμώμενοι, «*γύριζαν τις πλάτες τους στο μέλλον*». Ο Παπακωνσταντίνου φώναζε πως «*το ντέρμπι είναι στημένο*»

και αναρωτιόταν «τι θα γίνει, φίλε μου, μ' εμάς». Ο Νταλάρας, με μακριά μαλλιά πλέον, προσαρμοσμένα στην εποχή, μας προειδοποιούσε πως «κινδυνεύει η Ελλάδα».

Σε όλα τα παραπάνω στιχάκια, όπως τα παρατηρώ τώρα, υπάρχει κάτι κοινό: το πρόβλημα πηγάζει απέξω, ποτέ από μέσα. Κάποιος άλλος φταίει για τα σκάνδαλα και την παρακμή. Οι πολιτικοί. Το σύστημα. Όχι εμείς, ποτέ εμείς.

Ευτυχώς ανάμεσα σε αυτές τις φωνές ακούγονταν και ορισμένες πιο ψύχραιμες, ενδοσκοπικές: στο «Γκρέκο μαςκαρά», ας πούμε, που είχα πρωτακούσει στο σπίτι της νεοδημοκράτισσας γιαγιάς μου, ο Μηλιώκας συνθέτει το πορτρέτο ενός Νεοέλληνα μπλοφατζή. Στο «Μην περιμένετε αστείακια», σχολιάζοντας την επικαιρότητα, ο Σαββόπουλος βλέπει πέρα και πάνω από αυτήν: *«Πώς να μην κλέψει ο Κοσκωτάς, αφού ένα όραμα κονόμας/και ευζωίας και ανόδου ήταν το μέτρο ολωνών μας;»*.

Κάτι ανάλογα εξισορροπητικό, που ξεφεύγει από τη σφαίρα της εύκολης διαμαρτυρίας και στρέφει το βλέμμα στην προσωπική ευθύνη του καθενός, επιχειρεί επίσης το 1990 ο Λουκιανός Κηλαηδόνης. Με μια σοφή λακωνικότητα αλλά και την ελαφράδα ενός ποπ τραγουδιού. Αν το «Φταίει ο χοντρός» φωτογραφίζει ειρωνικά στον τίτλο του τον Κοσκωτά, το κάνει μόνο και μόνο για να σατιρίσει την αδυναμία μας να παραδεχόμαστε τα λάθη μας. *«Φταίμε κι εμείς/φταίτε κι εσείς/φταίνε κι οι άλλοι»* λέει το ρεφρέν. Κι ύστερα καταλήγει

σε μια φράση που τα επόμενα χρόνια θα περνούσε στην καθομιλουμένη: *«φταίει κι ο Χατζηπετρής»*. Ο απλός πολίτης δηλαδή, ο παροιμιώδης μέσος ανθρωπάκος, που αισθάνεται αθώο θύμα, αλλά ως έναν βαθμό έχει τη φωλιά του λερωμένη...

Σκέφτομαι πως μια αλήθεια έντιμη κι ελεύθερη σαν του Κηληδόνη σήμερα ίσως έμπαινε κάτω από την ομπρέλα τού «μαζί τα φάγαμε», με λιντσάρισμα στα social media και συλλογικό κράξιμο. Ευτυχώς, ήδη από τότε δεν έλειπαν οι λοξοί τύποι που σε εποχές πολιτικού φανατισμού καβαλούν το άλογό τους και ξεφεύγουν από το πλήθος, σαν φτωχοί και μόνοι καουμπόηδες, που αποστασιοποιούνται συνειδητά από τη δράση του γουέστερν.

Πέραν του ίδιου του τραγουδιού, αγαπώ και το καλτ, προχειροφτιαγμένο βιντεοκλίπ. Φορώντας ένα μαύρο πέτσινο μπουφάν με μοβ πουκάμισο από μέσα, ο Κηληδόνης τραγουδάει με φόντο την Ελληνική Βουλή κοιτάζοντας προς το υπερπέραν. Υπάρχει και ένα κοντινό πλάνο όμως, αμήχανης σκηνοθεσίας, στο οποίο, κατά τη γνώστή του συνήθεια, ο Λούκι κοιτάει την κάμερα. Κοιτάει εμάς. Πολύ απλά γιατί ξέρει πως *«φταίμε κι εμείς»*.

Άσ' το κορμί

1992

ΣΤΙΧΟΙ: Ηλίας Φιλίππου | ΜΟΥΣΙΚΗ: Βασίλης Κελαϊδής
ΠΡΩΤΗ ΕΚΤΕΛΕΣΗ: Λίτσα Διαμάντη

*«Ο Μότσαρτ, ο Ρέμπραντ, ο Σαίξπηρ
είναι απλώς μεγαλόπνοοι διασκεδαστές»*

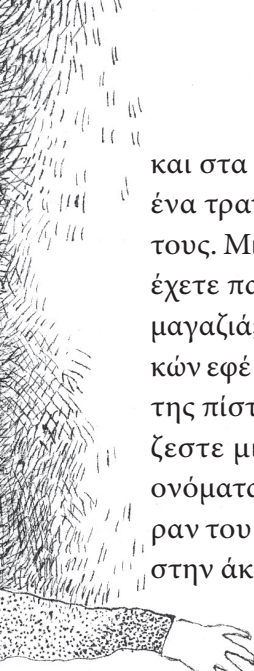
ΓΟΥΝΤΙ ΑΛΕΝ

Τα κορίτσια με τα κόκκινα κραγιόν, που στριμώχνονται στα κλαμπ της παραλίας και λίγο πριν ξημερώσει βγαίνουν απ' τον ρόλο της απρόσιτης γκόμενας και ανηφορίζουν προς την πλατεία για να φάνε «βρόμικο», με το μεϊκάπ μισοχαλασμένο και πληγές στα δάχτυλα απ' τα τακούνια, πάντα μ' αρέσανε. Κανένα βλέμμα αποστροφής δεν ανταποδίδω στις λαϊκές ντίβες της επαρχίας, που με κοιτάζουν λες και τους πέφτω λίγος. Καθώς χαζεύω τα λικνίσματά τους μέσα στα μαγαζιά, τις φαντάζομαι γυμνές, απαλλαγμένες από τα ρούχα και τα φτιασίδια τους, να υπακούν χωρίς καμιά βαθιά σκέψη ή εκλογίκευση στις προσταγές του κορμιού τους. Μοιάζουν με τα τραγούδια που ακούνε, τα κορίτσια αυτά. Δεν είναι του πνεύματος, είναι του σώματος.

Βάζω να ακούσω το «Άσ' το κορμί». Ένα προκάτ τσιφτετελάκι της Λίτσας Διαμάντη, που στην ακμή των ελληνάδικων υποδείκνυε πως στον έρωτα καλό είναι τέλος πάντων κάποιες φορές να αφήνουμε να μιλάνε τα σώματα αντί για τα στόματα: *«Δεν μπορώ τα πρέπει και τα μη/τις ώρες που τρελαίνονται οι σφυγμοί/το σώμα με τι λόγια να τα πει/άσε να μιλήσει το κορμί»*. Να το αφήσω. Όμως πιστεύω πως η Λίτσα Διαμάντη και ο στιχουργός της υπονοούν κάτι παραπάνω στο τραγούδι αυτό. Ή τουλάχιστον έτσι θέλω να πιστεύω. Χωρίς την παραμικρή παρέκκλιση από τους περιορισμούς της αναλώσιμης τέχνης τους, φωνάζουν *«άσ' το κορμί/άσ' το να μιλήσει»*, όχι μόνο για να ενθαρρύνουν το ερωτικό δόσιμο άνευ αναστολών, αλλά και για να υπερασπιστούν την ίδια τους τη μουσική υπόκρουση. Το δικαίωμα του γλεντιού, χάρη σε ένα τραγούδι ασήμαντο κι ωστόσο χρήσιμο σαν και το δικό τους.

Χρειάζεται μια τέτοια απενοχοποίηση. Ιδίως στην ελληνική τέχνη, όπου εμφανίζεται συχνά μια μεγάλη παρανόηση περί αξίας. Ποιοτικό θεωρείται μονάχα το «σοβαρό», το οποίο συνήθως δεν αντέχουμε για περισσότερα από πέντε λεπτά, ή το περιφρονούμε ως «κουλτούρα να φύγουμε». Όμως το τραγούδι χορευτικής εκτόνωσης (τέτοιο είναι το «Άσ' το κορμί») δεν χρειάζεται απαραίτητως να λύνει γρίφους. Εξυπηρετεί έναν σκοπό – και, ως εκ τούτου, έχει τη σημασία του. Οι ορδές Ελλήνων που διασκεδάζουν στα μπουζουξίδικα, στα ελληνάδικα

και στα κλαμπ, δεκαετίες τώρα, δεν έχουν ανάγκη από ένα τραγούδι που θα εξυψώσει την τέχνη και το μυαλό τους. Μια εκτόνωση αναζητούν. Έναν διασκεδαστή. Δεν έχετε παρατηρήσει τι συμβαίνει στα μεγάλα νυχτερινά μαγαζιά; Βγαίνει το πρώτο όνομα σαν Θεός εν μέσω οπτικών εφέ και λίγο αργότερα απομακρύνεται από το κέντρο της πίστας, για να ανέβει ο κόσμος να χορέψει. Φαντάζεστε μια αθηναϊκή νύχτα στην οποία όλα τα πρώτα ονόματα θα ήταν σπουδαίοι, ποιοτικοί καλλιτέχνες; Πέραν του ότι ακούγεται φρικιαστικό, πώς θα τους βάζαμε στην άκρη για να χορέψουμε;

Το τραγούδι αυτό της Λίτσας Διαμάντη, το «Άσ' το κορμί», το πρωτάκουσα μέσα από τη συλλογή «Ζάπινγκ στα σουξέ», η οποία απεικόνιζε στο κόκκινο εξώφυλλό της πρόσωπα διάσημων τραγουδιστών, κλεισμένα σε τηλεοπτικές οθόνες. Σήμερα σκέφτομαι πως ο τίτλος «Ζάπινγκ στα σουξέ»

περιγράφει εύστοχα το εμπορικό τραγούδι εκείνης της εποχής εν γένει. Με τα 45άρια να έχουν φύγει προ πολλού από το παιχνίδι, η μαζική παραγωγή φέρνει εκατοντάδες μεγάλους δίσκους ετησίως, που περιέχουν δυο καλά τραγούδια και

δέκα μέτρια ή αδιάφορα. Κάπως έτσι κερδίζουν έδαφος οι συλλογές, που με έναν συνδυασμό μαγκιάς και βιασύνης κάνουν ζάπινγκ στα σουξέ. Την τάση ενθαρρύνουν οι ίδιες οι δισκογραφικές, με πρώτη και καλύτερη την Minos-EMI, η οποία εκείνα τα χρόνια βγάζει το ένα compilation μετά το άλλο, ενίοτε με μια ροπή προς τη χυδαιότητα. Στο εξώφυλλο της διπλής συλλογής «2 και να καίνε» (1987) βλέπουμε γυναικεία στήθη να διαγράφονται μέσα από μια λευκή βρεγμένη μπλούζα. Το 1988, η συλλογή «Πάρτα όλα» απεικονίζει μια ρουλέτα όπου, ασφαλώς, ο μεγάλος κερδισμένος που θα κάνει τη γερή μπάζα είναι ο αγοραστής του δίσκου.

Στις αρχές των 90's η τράπουλα θα ανακατευτεί κι άλλο. Το 1990 ξεκινά να προβάλλεται η εκπομπή «Mega Star», όπου μια τραγουδίστρια με καλοσχηματισμένα οπίσθια ανεβάζει την εμπορική ισχύ ενός αδιάφορου τραγουδιού. Η σταδιακή μετακίνηση από το βινύλιο και την κασέτα στο CD οδηγεί σε μια γενικότερη «συμπίεση» της μουσικής εμπειρίας. Το CD είναι ελαφρύ, πιάνει λίγο χώρο, αλλά δεν εξελίσσεται σε φετίχ – και πώς να εξελιχτεί, εδώ που τα λέμε, όταν αρχίζει αμέσως να μοιράζεται με κουπόνια σε εφημερίδες;

Τα καλά νέα μέσα σ' όλα αυτά είναι ότι, όπως λέει και η Λίτσα η Διαμάντη, το κορμί «ξέρει/ξέρει/ξέρει να υποφέρει». Γιατί μπορεί σήμερα τα σκονισμένα CD και τα βινύλια να καταλαμβάνουν τα ράφια μας σαν την *Πάπυρος Λαρούς Μπριτάνικα*, σπουδαία και άχρηστα ταυ-

τοχρόνως, ωστόσο οι πίστες διατηρούν τον κόσμο τους, το ίδιο και οι μουσικές σκηνές. Τα καλοκαιρινά φεστιβάλ έχουν παλμό, τα πανηγύρια πετάνε σπίθες, οι εγχώριοι καλλιτέχνες συγκεντρώνουν χιλιάδες θεατές στα live τους, πολλές φορές χωρίς καινούριο ή χωρίς δικό τους ρεπερτόριο. Ναι, αν μιλάμε για μουσική, τότε μπορούμε με ασφάλεια να ισχυριστούμε πως το σώμα νίκησε το πνεύμα. Οπότε *«άσ' το κορμί/άσ' το να μιλήσει»*.

